

Kortere anmeldelser

H. HELLMUTH ANDERSEN: Til hele rigets værn. Danevirkes arkæologi og historie. Højbjerg 2004, Moesgård & Wormianum. 87 s. Ill. 188 kr.

Kun få bygningsværker er så sammenknyttet med den danske historie og så alment kendt som Nordens kinesiske mur: Dannevirke. Selvklart er det bemærkelsesværdigt, når en af de vigtigste Dannevirke-forskere skriver en ny bog om emnet, beregnet på et bredt publikum. At H. Hellmuth Andersen er den, som har det største samlede kendskab til Dannevirkes bygningshistorie, har stået klart, siden hans bog om »Jyllands Vold« udkom i 1977, og det blev slået yderligere fast med det videnskabelige værk »Dannevirke og Kovirke« fra 1993. Det heraf afledte præstationskrav opfyldes i fin stil af heromtalt bog, med kun få forbehold.

H.H. Andersen har ikke fulgt den nemme vej, at korrigere og supplere bogen fra 1977, men valgt at skrive en helt ny, byggende på de gamle rødder, men også på et nyt helhedskoncept for Dannevirkes bygningshistorie og datering. Dette har dels været muligt, fordi arkæologerne har frembragt vigtig ny viden, men også fordi teknikkerne til design og præsentation af resultaterne er blevet forvandlet over de seneste 30 år. Det samlede resultat fremstår helt moderne, følgende den seneste traditionsudvikling inden for dansk arkæologi.

Efter en kort og oversigtlig introduktion til Dannevirkes historie og de arkæologiske undersøgelser af volden gennem tiderne følger bogen konsekvent en kronologisk trindeling. Som orienterende billede i baggrunden benyttes et tværsnit – i ordets egentlige betydning – af Hovedvolden. Både i form af billede og skematisk tegning understøtter dette i hvert kapitel en meget anskuelig historisk udviklingsskitse. Disse tre centrale illustrationer udgør den røde tråd, læseren kan holde fast ved gennem hele bogen. Det er en udmærket idé, som gør det hele meget anskueligt.

Efter de seneste udgravninger ved Dannevirke kan Andersen nu inddele hovedvoldens bygningshistorie i otte faser, begyndende med tre jordvolde fra før 737 og endende med Valdemarsmuren fra 1100-tallet. Samtidig er Krumvolden blevet dateret tilbage til Hovedvoldens ældre del. Dermed er historien blevet beriget med viden om tre yderligere volde fra tiden før 737 og et meget mere differentieret billede af Dannevirkes linjeføring. Men for så vidt angår de ældste volde, er 737 stadig det år, hvorom det hele drejer sig. Ganske vist kunne arkæologerne påvise ældre forgængere, men da de mangler prøver, som egner sig til datering ved dendrokronologisk undersøgelse, er den første håndgribelige dato indtil videre det berømte år 737. Ikke desto mindre må forskningen nu tænke i meget længere baner end før.

Efter beskrivelsen af de ældste jordvolde følger de mere eller mindre kendte øvrige anlæg: Palisadevolden fra 737 (»Det fjerde Dannevirke«), Kampestenmuren, Godfredsvolden, de store jordvolde i den tidlige middelalder og Valde-

marsmuren. Dertil kommer de særlige bygningsværker i sammenhæng med dette anlæg, som halvkredsvolden omkring Hedeby, Forbindelsesvolden og Kovirke. Alle disse faser og afsnit behandles på en konsekvent og dækkende måde, illustreret med få, men velvalgte billeder.

Endelig berettes om voldens sidste militære anvendelse, under krigen i 1864. Dette er et vigtigt aspekt af Dannevirkes og Danmarks historie, værd at fastholde i bevidstheden fordi det – selv i dag – under overfladen påvirker vores forestilling om voldens funktion.

Vigtig og imponerende er den klarhed og konsekvens, hvormed Andersen indordner de enkelte dele i sit helhedskoncept for Dannevirkes udvikling. Det er let at følge ideen, som kommer til at sætte dagsordenen for den næste generation af forskere. I det klare helhedssyn ligger dog også denne bogs store fare. Forfatteren levner ikke plads til tvivl eller kontrære synspunkter, i hans øjne passer alt sammen, netop sådan som han har præsenteret det. Alt lader til at gå op, men der bliver alligevel tvivl tilbage her og der. Således er det for eksempel ikke kun »svenskevalde« der prægede Hedeby, i hvert fald er dette meget mere omdiskuteret, end det bliver præsenteret (s. 51). Også beliggenheden af Otto II's borg mellem 974 og 983 er et omstridt spørgsmål, behandlet i megen litteratur af vekslende kvalitet. Andersen lægger Ottos borg syd for Dannevirke (s. 57 og 62) hvilket selvfølgelig er muligt, men højst spekulativt, når man lægger Thietmar af Merseburgs beretning om hændelsen i bog III.6 til grund. Der står kun, at »Urbem unam in hiis finibus cesar edificans presidio firmat«, efter at forfatteren har berettet om Jyllands erobring ved Otto II. Derved åbnes for to fortolkningsmuligheder. Andersens går ud på, at »in hiis finibus«, på denne grænse, betyder syd for grænsen. Alternativet er, at borgen blot lå i grænseområdet, måske i de for nyligt erobrede områder nord for Dannevirke.

Andersens tolkning er logisk og klar, og den er – det skal siges tydeligt – en mulig variant af historien. En moderne fortolkning burde imidlertid ikke fremstå i den grad autoritativ, som det her og andre steder i bogen er tilfældet.

Hellmuth H. Andersens bog »Til hele rigets værn« er i sin helhed et særdeles fint gennemført eksempel på moderne formidling af arkæologisk viden. Den giver overblik, er let forståelig samt velillustreret og bygger på den nyeste forskning. Det bliver uden tvivl det nye standardværk for et bredt publikum gennem de næste årtier. Men netop en sådan position kalder egentlig på flere spørgsmålstejn eller oppositionelle meninger end forfatteren har lagt frem – i hvert fald så længe arkæologiske og historiske kilder ikke passer fuldstændig sammen.

Carsten Jahnke

METTE SVART KRISTIANSEN (red.): Tårnby: Gård og landsby gennem 1000 år. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter, 54. Århus 2005, Aarhus Universitetsforlag. 574 s. Ill. 500 kr.

Omkring 1500 passerede den danske bybefolkning 10 % af den samlede befolkning, og i de mest urbaniserede egne af landet, f.eks. Slesvig, nåede bybefolkningens procentuelle andel op omkring 15 %. Den helt overvejende del af den danske befolkning boede med andre ord på landet, og langt hovedparten af landbefolkningen kom i løbet af middelalderen til at bo i landsbyer. Enkeltgårde var ikke ukendte, i særdeleshed på heder, i marsken, i egne med megen skov og stærkt kuperede områder, men i det agerland, som kom til at dække langt det meste af Danmark i middelalderen, blev landsbyen den centrale